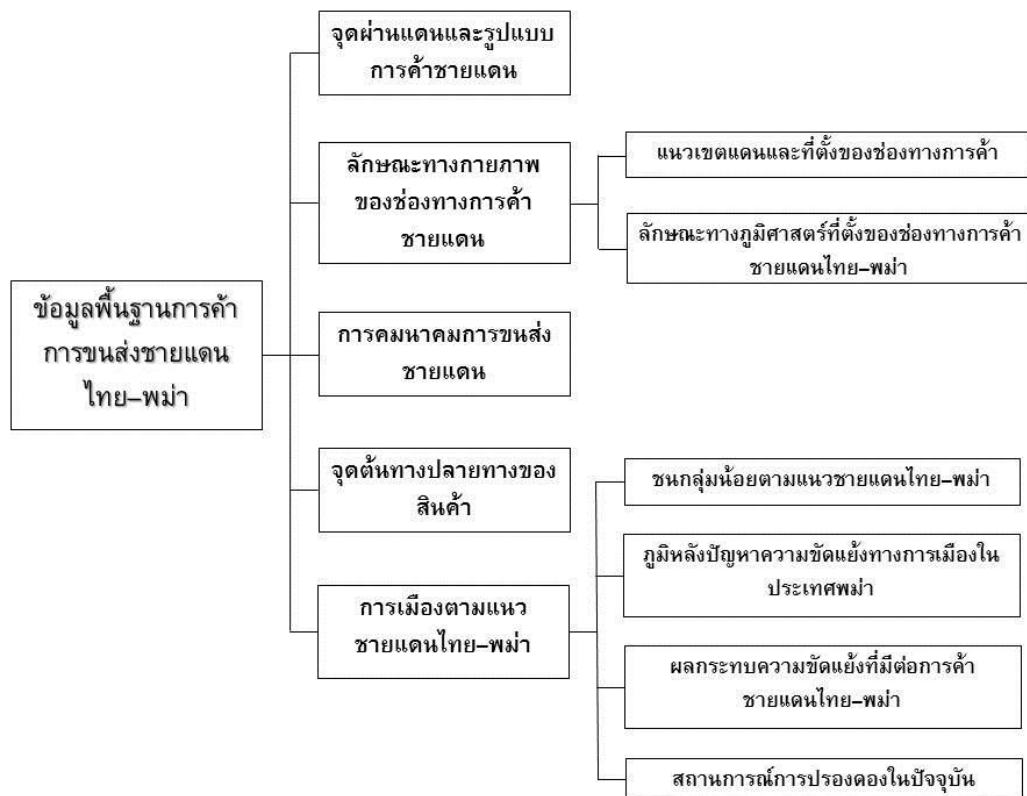

บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า

ข้อมูลพื้นฐานการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า ประกอบด้วย 5 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) จุดผ่านแดนและรูปแบบการค้าชายแดน 2) ลักษณะทางกายภาพของช่องทางการค้าชายแดน 3) การคมนาคมขนส่งชายแดน 4) จุดต้นทางปลายทางของสินค้า และ 5) การเมืองตามแนวชายแดนไทย-พม่า (รูปที่ 2.1)

รูปที่ 2.1 แผนภาพแสดงรายละเอียดข้อมูลพื้นฐานการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า

2.1 จุดผ่านแดนและรูปแบบการค้าชายแดน

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าไม่มีการให้คำจำกัดความของ “การค้าชายแดน” ไว้โดยตรง เมื่อพิจารณาสาระของมาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480 อาจจำกัดความได้ว่า การค้าชายแดน หมายถึง “การนำของเข้าหรือส่งของออกทางบก รวมถึงทางลำน้ำซึ่งเป็นเขตแดนทางบกหรือเป็นส่วนหนึ่งของเขตแดน โดยต้องนำเข้า-ส่งออกตามช่องทางและเส้นทางที่กำหนด” ช่องทางดังกล่าวนอกจากให้นำเข้า-ส่งออกสินค้าแล้วยังเป็นช่องทางเข้า-ออกของบุคคลและพาหนะ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

- จุดผ่านแดนถาวร เป็นช่องทางที่เปิดขึ้นให้ประชาชนทั้งสองประเทศ นักท่องเที่ยว สามารถสัญจรไปมา เพื่อทำการค้า ท่องเที่ยว หรืออื่นๆ โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลทั้งสองประเทศ ซึ่งผู้มีอำนาจในการเปิดจุดผ่านแดนถาวร ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹ โดยความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี การเปิดจุดผ่านแดนถาวรอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 และ มาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 การเข้า-ออกของบุคคลและพาหนะจึงอยู่ อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง

- จุดผ่อนปรน วัตถุประสงค์ในการเปิดจุดผ่านแดนประเภทนี้ เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านในด้านมนุษยธรรมและส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยผ่อนปรนให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภค-บริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็น การเปิดจุดผ่อนปรนอยู่ในอำนาจของ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย ในบางกรณีหากสถานการณ์ บริเวณชายแดนในเขตประเทศเพื่อนบ้านตรงข้ามพื้นที่จังหวัดเสนอความเห็นชอบเปิดจุดผ่อนปรน ยังปรากฏปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการปะทะกันของกองกำลัง/สถานการณ์การสู้รบในประเทศ เพื่อนบ้าน กระทรวงมหาดไทยจะนำเสนอคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนของสภา ความมั่นคงแห่งชาติพิจารณาก่อน² โดยทั่วไปการเข้า-ออกของบุคคลและยานพาหนะไม่อยู่ใน ความดูแลของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง (ยกเว้นจะมีการร้องขอจากจังหวัด) แต่อยู่ในความดูแล ของฝ่ายความมั่นคง เช่น ทหารพราน ตำรวจตระเวนชายแดน อาสารักษาดินแดน

- จุดผ่านแดนชั่วคราว เป็นการเปิดเพื่อผ่อนผันให้มีการผ่านแดนได้ เพื่อวัตถุประสงค์ เฉพาะภายในห้วงเวลาที่กำหนด เมื่อครบกำหนดเวลา หรือบรรลุวัตถุประสงค์แล้วจะปิดจุดผ่าน แแดนทันที โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทย ประกาศเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวตามความเห็นชอบของคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่าน แแดนของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ปัจจุบันมีจุดผ่านแดนชั่วคราวเพียง 1 แห่ง ที่ชายแดน ด้านพม่า ได้แก่ด่านพระเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี³ ซึ่งจุดผ่านแดนนี้มี สถานะเป็นจุดผ่อนปรนด้วย

ตลอดแนวชายแดนไทย-พม่า มีจุดผ่านแดนทั้งสิ้น 18 จุด ประกอบด้วยจุดผ่านแดนถาวร 5 จุด และจุดผ่อนปรน 13 จุด ซึ่งอยู่ในความดูแลของหน่วยงานตรวจคนเข้าเมือง ศุลกากร และ หน่วยงานด้านความมั่นคง รายละเอียดดังตารางที่ 2.1

¹ กลุ่มงานความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน. ข้อมูลเกี่ยวกับจุดผ่านแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน [สายตรง]. กองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. แหล่งที่มา http://fad.moi.go.th/group3/g3_aca1.htm [20 ตุลาคม 2558].

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน.

ตารางที่ 2.1 ประเภทช่องทางการค้า หน่วยงานกำกับดูแลการนำเข้า-ส่งออกสินค้า และการเข้า-ออกบุคคลและยานพาหนะ

ลำดับ	ประเภทจุดผ่านแดน*	ชื่อจุดผ่านแดน	อำเภอ	จังหวัด	หน่วยงานกำกับดูแลการนำเข้า-ส่งออกสินค้า**	หน่วยงานกำกับดูแล การเข้าออกบุคคลและยานพาหนะ**
1	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสาย	แม่สาย	เชียงราย	ด่านศุลกากรแม่สาย	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดเชียงราย
2	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2	แม่สาย	เชียงราย	ด่านศุลกากรแม่สาย	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดเชียงราย
3	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านริมเมย	แม่สอด	ตาก	ด่านศุลกากรแม่สอด	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดตาก
4	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านพุน้ำร้อน	เมืองกาญจนบุรี	กาญจนบุรี	ด่านศุลกากรสังขละบุรี	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดกาญจนบุรี
5	จุดผ่านแดนถาวร	จังหวัดระนอง	เมืองระนอง	ระนอง	ด่านศุลกากรระนอง	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดระนอง
6	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านปางห้า	แม่สาย	เชียงราย	ด่านศุลกากรแม่สาย	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดเชียงราย
7	จุดผ่อนปรน	ท่าดินดำ	แม่สาย	เชียงราย	ด่านศุลกากรแม่สาย	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดเชียงราย
8	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านเกาะทราย	แม่สาย	เชียงราย	ด่านศุลกากรแม่สาย	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดเชียงราย
9	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านสายลมจอย	แม่สาย	เชียงราย	ด่านศุลกากรแม่สาย	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดเชียงราย
10	จุดผ่อนปรน	ช่องทางก๊วยผาวอก	เชียงดาว	เชียงใหม่	ด่านศุลกากรเชียงดาว	มว.ม 23 ร้อย ม.2 ควบคุมที่ 1 ฉก.ม.5
11	จุดผ่อนปรน	ช่องทางหลักแต่ง	เวียงแหง	เชียงใหม่	ด่านศุลกากรเชียงดาว	มว.ม 12 ร้อย ม.2 ควบคุมที่ 1 ฉก.ม.5
12	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านห้วยผึ้ง	เมืองแม่ฮ่องสอน	แม่ฮ่องสอน	ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน
13	จุดผ่อนปรน	บ้านน้ำเพียงดิน	เมืองแม่ฮ่องสอน	แม่ฮ่องสอน	ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน	อาสาสมัครดินแดนที่ 2 อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
14	จุดผ่อนปรน	ช่องทางห้วยต้นนุ่น	ขุนยวม	แม่ฮ่องสอน	ด่านศุลกากรแม่ฮ่องสอน	มว.ล.ที่ 1 ร้อย ร. 712 ฉก. ร. 7 กรมทหารราบที่ 17
15	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านเสาหิน	แม่สะเรียง	แม่ฮ่องสอน	ด่านศุลกากรแม่สะเรียง	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน
16	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านแม่สามแลบ	สบเมย	แม่ฮ่องสอน	ด่านศุลกากรแม่สะเรียง	หน่วยทหารพราน กองร้อย 3603 กรมทหารราบที่ 17
17	จุดผ่อนปรน	ด่านพระเจดีย์สามองค์	สังขละบุรี	กาญจนบุรี	ด่านศุลกากรสังขละบุรี	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดกาญจนบุรี
18	จุดผ่อนปรน	ด่านสิงขร	เมืองประจวบคีรีขันธ์	ประจวบคีรีขันธ์	ด่านศุลกากรประจวบคีรีขันธ์	ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา : * กลุ่มงานความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน. ระบบฐานข้อมูลจุดผ่านแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน [สายตรง]. กองการต่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, แหล่งที่มา : http://www.fad.moi.go.th/group_3/group3.htm [8 กันยายน 2557].

** เก็บข้อมูลภาคสนาม

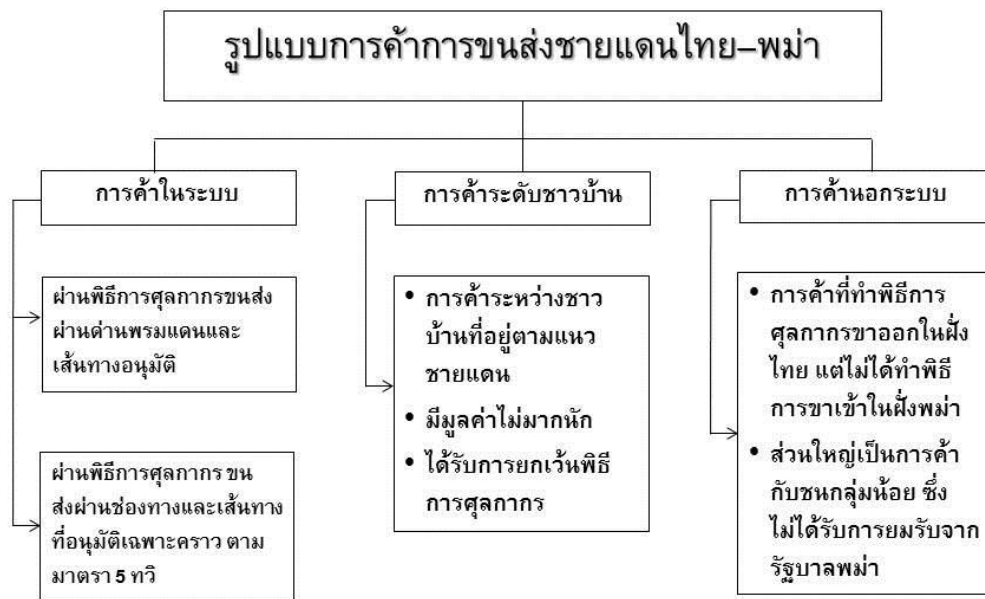
การค้าชายแดนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การค้าในระบบ และการค้าระดับชาวบ้าน ซึ่งรูปแบบการค้าชายแดนมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับประเภทของจุดผ่านแดน

1. การค้าในระบบ (Formal Trade) เป็นการนำเข้า-ส่งออกตามพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480 ในการนำเข้าและส่งออกต้องขนส่งตามทางอนุมัติตามเวลาที่กำหนดไปยังด่านพรมแดนที่ตั้งบนเส้นทางอนุมัติ และทำพิธีที่ศุลกากรในด้านศุลกากรที่กำหนด (มาตรา 3 และมาตรา 5) โดยทั่วไปจุดผ่านแดนถาวรจะได้รับการประกาศให้เป็นด่านพรมแดนของศุลกากร อย่างไรก็ตามสำหรับชายแดนไทย-พม่ามีจุดผ่อนปรน 5 แห่งได้รับการประกาศให้เป็นด่านพรมแดน ได้แก่ จุดผ่อนปรนช่องทางกัวผาวอก จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านห้วยผึ้ง จุดผ่อนปรนบ้านน้ำเพียงดิน จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านเสาหิน จุดผ่อนปรนด่านพระเจดีย์สามองค์ นอกจากนี้หากมีความจำเป็นยังสามารถนำเข้า-ส่งออกผ่านเส้นทางอนุมัติชั่วคราว แต่ทั้งนี้ต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศุลกากรหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมาย (มาตรา 5 ทวิ)

2. การค้าระดับชาวบ้าน (Informal Trade) การค้าดังกล่าวเป็นการค้าที่มีมูลค่าไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่เป็นการที่ชาวบ้านซึ่งอาศัยอยู่ตามชายแดนในฝั่งประเทศเพื่อนบ้านข้ามมาฝั่งไทยเพื่อซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคและนำสินค้าติดตัวกลับไปเพื่อบริโภคในครัวเรือนหรือไปขายในท้องถิ่น เนื่องจากมีปริมาณและมูลค่าไม่มากนัก การค้าประเภทนี้จึงได้รับการยกเว้นพิธีการศุลกากรในฝั่งไทย การค้าระดับชาวบ้านส่วนใหญ่ผ่านจุดผ่อนปรน อย่างไรก็ตามจุดผ่านแดนถาวรบางจุดก็อนุโลมให้ชาวบ้านสามารถข้ามมาเพื่อซื้อหาสินค้าและนำกลับไปได้

การค้าทั้งสองรูปแบบดังกล่าวสามารถพบเห็นได้ตามแนวชายแดนไทยและประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ ได้แก่ ลาว และกัมพูชา แต่สำหรับชายแดนไทย-พม่ายังมีการค้าอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งในการศึกษานี้ขอเรียกว่า การค้านอกระบบ ซึ่งเป็นการค้านอกระบบในฝั่งพม่าเท่านั้น กล่าวคือสินค้าที่ส่งออกจากประเทศไทยได้ผ่านพิธีการศุลกากร แต่เมื่อออกจากชายแดนไทยแล้วไม่มีการทำพิธีการศุลกากรขาเข้าในฝั่งพม่า ทั้งนี้เป็นผลมาจากปัญหาการเมืองของประเทศพม่าที่ประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยหลากหลายกลุ่ม ในบางพื้นที่ที่อยู่ในอิทธิพลของรัฐพม่าแต่ก็เพียงบางส่วนเท่านั้น พื้นที่อีกจำนวนหนึ่งยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของชนกลุ่มน้อยซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของรัฐบาลกลางพม่า จึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถทำการค้าในระบบในฝั่งพม่าได้ การค้าดังกล่าวพบได้ที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านริมเมย จังหวัดตาก ซึ่งมีแม่น้ำเมยเป็นเส้นกั้นเขตแดน การค้าที่ผ่านพิธีการศุลกากรทั้งสองฝั่งหรือการค้าในระบบได้รับอนุญาตให้ขนส่งผ่านสะพานข้ามแม่น้ำเมย ส่วนการค้ากับชนกลุ่มน้อยไม่ได้รับอนุญาตให้ขนส่งผ่านสะพาน หลังจากที่มีการทำพิธีการศุลกากรในฝั่งไทยแล้ว สินค้าจะขนส่งโดยทางเรือผ่านท่าเรือเล็ก ๆ ริมฝั่งแม่น้ำเมย หรือที่เรียกว่า “ท่าข้าม” ที่อยู่ใต้สะพานแทน การค้ารูปแบบนี้จึงเรียกว่า “การค้าใต้สะพาน”⁴

⁴ สุมาลี สุขदानนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า, (กรุงเทพฯ: สถาบันการขนส่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 16.

รูปที่ 2.2 แผนภาพแสดงรูปแบบการค้าชายแดนไทย-พม่า

2.2 ลักษณะทางกายภาพของช่องทางการค้าชายแดน

ข้อมูลลักษณะทางกายภาพของช่องทางการค้าประกอบด้วยรายละเอียดของเส้นแบ่งเขตแดนซึ่งเป็นที่ตั้งของจุดผ่านแดนต่าง ๆ และลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของช่องทางการค้าซึ่งมีผลโดยตรงต่อการค้าชายแดนผ่านแต่ละช่องทาง

2.2.1 แนวเขตแดนและที่ตั้งช่องทางการค้า

ประเทศไทยมีจังหวัดติดต่อกับพม่าทั้งหมด 10 จังหวัด เส้นแบ่งเขตแดนไทย-พม่ามีความยาว 2,401 กิโลเมตร ติดต่อกับรัฐของพม่า 4 รัฐ (State) ได้แก่ 1) รัฐฉาน (Shan State) ติดกับจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) รัฐคะยา (Kayah State) ติดกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน 3) รัฐกะเหรี่ยง (Karen State) ติดกับจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดตาก 4) รัฐมอญ (Mon State) ติดกับจังหวัดกาญจนบุรี และอีก 1 เขต (Division) คือ เขตตะนาวศรี (Tanintharyi Division) ซึ่งติดกับจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพร และจังหวัดระนอง โดยเส้นแบ่งเขตแดนดังกล่าวเป็นเส้นแบ่งเขตแดนทางบก (Land Boundary Line) ซึ่งกำหนดหรือปักปันไปตามภูมิประเทศที่เป็นพื้นแผ่นดินและรวมไปถึงแม่น้ำ ลำห้วย หนอง บึง ทะเลสาบ และอื่น ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดิน⁵ มีรายละเอียดดังนี้

⁵ พันเอก ประสงค์ ชิงชัย, "เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ" สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน 32 (2550): 152.

- เส้นแบ่งเขตแดนที่เป็นแม่น้ำ ความยาวรวม 714 กิโลเมตร ได้แก่⁶

1) แม่น้ำสายและแม่น้ำรวก เป็นเขตแดนกันระหว่างอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายกับเมืองท่าขี้เหล็ก ในรัฐฉาน เป็นเส้นแบ่งเขตแดนตามร่องน้ำลึกมีความยาวประมาณ 59 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของช่องทางการค้าในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ จุดผ่านแดนถาวรสะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 1 และแห่งที่ 2 จุดผ่อนปรนท่าบ้านปางห้า จุดผ่อนปรนท่าดินดำ และจุดผ่อนปรนท่าบ้านเกาะทราย

2) แม่น้ำสาละวิน เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับรัฐกะยา และรัฐกะเหรี่ยง ของพม่า โดยไหลผ่านอำเภอแม่สะเรียง และอำเภอสบเมย เส้นแบ่งเขตแดนมีความยาว 127 กิโลเมตร การแบ่งเขตแดนยึดตามแนวสองฝั่งแม่น้ำ เป็นที่ตั้งของช่องทางการค้าจุดผ่อนปรนช่องทางบ้านแม่สามแลบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3) แม่น้ำเมย และห้วยวaley เส้นแบ่งเขตแดนแม่น้ำเมยมีความยาว 345 กิโลเมตร⁷ เป็นเส้นกันเขตแดนระหว่างจังหวัดตากกับเมืองเมียวดี ในรัฐกะเหรี่ยง การแบ่งเขตโดยยึดตามสองฝั่งแม่น้ำเช่นเดียวกับแม่น้ำสาละวิน แม่น้ำสายนี้มีต้นกำเนิดจากหุบเขาในทิวเขาถนนธงชัย ไหลจากทิศใต้ขึ้นไปยังทิศเหนือผ่านอำเภอแม่สอด แม่ระมาด ท่าสองยาง ในจังหวัดตาก และบรรจบกับแม่น้ำสาละวินที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับห้วยวaley เป็นลำธารสาขาย่อยสำคัญในตอนต้นของแม่น้ำเมย⁸ มีความยาว 44 กิโลเมตร⁹ อยู่ที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก แม่น้ำเมยเป็นที่ตั้งของช่องทางการค้าที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในชายแดนไทย-พม่า ได้แก่ จุดผ่านแดนถาวรบ้านริมเมย

4) แม่น้ำกระบุรีและคลองกระ จังหวัดระนอง เป็นเส้นกันเขตแดนโดยใช้ร่องน้ำลึกเช่นเดียวกันกับแม่น้ำสายในจังหวัดเชียงราย เส้นแบ่งเขตแดนมีความยาว 139 กิโลเมตร แบ่งเขตระหว่างจังหวัดระนองกับเมืองเกาะสอง เขตตะนาวศรี มีช่องทางการค้าสำคัญ คือ จุดผ่านแดนถาวรจังหวัดระนอง

- เส้นแบ่งเขตแดนที่เป็นทิวเขา โดยใช้สันปันน้ำของทิวเขาในการแบ่งเขตแดน มีความยาว 1,687 กิโลเมตร ได้แก่

1) ทิวเขาแดนลาว ทิวเขาถนนธงชัยเหนือ และทิวเขาถนนธงชัยตะวันตก เป็นเส้นกันเขตแดนระหว่างจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนกับรัฐฉานของพม่า เส้นแบ่งเขตแดนมี

⁶ ประมวลจาก “เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน 32 (2550). อ้างใน สุมาลี สุขดานนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า, หน้า 8.

⁷ พันเอก ประสงค์ ชิงชัย, “เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 32: 152.

⁸ หอมรดกไทย. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย/ภาคเหนือของประเทศไทย [สายตรง]. แหล่งที่มา:

<http://www1.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/geography/geo.htm> [16 เมษายน 2558].

⁹ พันเอก ประสงค์ ชิงชัย, “เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 32: 152.

ความยาว 632 กิโลเมตร แนวสันเขาเริ่มตั้งแต่แม่น้ำสายในจังหวัดเชียงราย¹⁰ ทอดตัวไปทางตะวันตก ตามเขตจังหวัดเชียงใหม่ แล้ววกลงทางใต้ตามเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปสุดที่ลำน้ำปาย¹¹ ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตกับทิวเขาถนนธงชัย ดังนั้นทิวเขาแดนลาวจึงเป็นที่ตั้งของช่องทางการค้าที่อยู่ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ จุดผ่อนปรนบ้านสายลมจอย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ จุดผ่อนปรนช่องทางกัวผาวอก และจุดผ่อนปรนช่องทางหลักแต่ง และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านห้วยผึ้ง จุดผ่อนปรนบ้านน้ำเพียงดินซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปาย จุดผ่อนปรนช่องทางห้วยต้นนุ่น และจุดผ่อนปรนช่องทางบ้านเสาหิน

2) ทิวเขาถนนธงชัยกลาง เส้นแบ่งเขตแดนมีความยาวประมาณ 127 กิโลเมตร เป็นทิวเขาที่ติดต่อกับทิวเขาถนนธงชัยตะวันตกซึ่งสิ้นสุดที่อำเภอท่าสองยางในจังหวัดตาก¹² ลงมาทางใต้ จนไปถึงสิ้นสุดที่บ้านพระเจดีย์สามองค์ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นที่ตั้งของช่องทางการค้าในจังหวัดกาญจนบุรี ได้แก่ จุดผ่อนปรนด่านพระเจดีย์สามองค์

3) ทิวเขาตะนาวศรี เป็นทิวเขาที่ถัดลงมาทางใต้มีลักษณะที่ลาดชันน้อยกว่าทิวเขาที่อยู่ในภาคเหนือ เส้นแบ่งเขตแดนมีความยาวประมาณ 865 กิโลเมตร โดยแนวสันเขาเริ่มตั้งแต่จังหวัดกาญจนบุรี ผ่านจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และชุมพร เป็นที่ตั้งของจุดผ่านแดนถาวรบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรี และจุดผ่อนปรนด่านสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

- เส้นแบ่งเขตแดนเส้นเขตแดนทางเรขาคณิต เป็นเส้นตรงช่วงทิวเขาถนนธงชัยกลางในจังหวัดตากและกาญจนบุรี ความยาว 63 กิโลเมตร บริเวณนี้ไม่มีช่องทางการค้าตั้งอยู่

ประเทศไทยและพม่าได้ทำการสำรวจและปักปันเขตแดนแล้วเฉพาะที่แม่น้ำสายและแม่น้ำรวก ระยะทางประมาณ 59 กิโลเมตร สำหรับเขตแดนที่เหลือตั้งแต่เชียงรายจนถึงระนอง แม่ไทยและพม่าจะทำการสำรวจร่วมกันหลายครั้งแต่ยังไม่มีความคืบหน้า¹³ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ตลอดแนวชายแดนกว่าสองพันกิโลเมตรมีจุดผ่านแดนถาวรเพียง 5 จุด ที่เหลืออีก 13 จุดเป็นจุดผ่อนปรน (ตารางที่ 2.2)

¹⁰ พันเอก ประสงค์ ชิงชัย, “เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 32: 152.

¹¹ หอมรดกไทย. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย/ภาคเหนือของประเทศไทย [สายตรง]. แหล่งที่มา:

<http://www1.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/geography/geo.htm> [16 เมษายน 2558].

¹² วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ทิวเขาถนนธงชัย แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/ทิวเขาถนนธงชัย> [25 กุมภาพันธ์ 2558].

¹³ กรมแผนที่ทหาร. กองเขตแดนระหว่างประเทศ/แผนกเขตแดนไทย-พม่า [สายตรง]. แหล่งที่มา:

http://www.rtsd.mi.th/sections/Boundary/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=7 [29 กรกฎาคม 2558].

รูปที่ 2.3 แผนที่ประเทศไทยแสดงเส้นแบ่งเขตแดนไทย-พม่า
ที่มา: “เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ” สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน 32 (2550).

ตารางที่ 2.2 ประเภทเส้นแบ่งเขตแดนและพื้นที่ตั้งของช่องทางการค้าไทย-พม่า

ลำดับ	ช่องทางการค้า		ลักษณะเส้นแบ่ง เขตแดน*	พื้นที่ประเทศไทย*			พื้นที่ประเทศพม่า**	
	ประเภทจุดผ่านแดน	ชื่อจุดผ่านแดน		ภาค	จังหวัด	อำเภอ	รัฐ/เขต	เมือง
1	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสาย	แม่น้ำสาย	เหนือ	เชียงราย	แม่สาย	ฉาน	ท่าขี้เหล็ก
2	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2	แม่น้ำสาย	เหนือ	เชียงราย	แม่สาย	ฉาน	ท่าขี้เหล็ก
3	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านริมเมย	แม่น้ำเมย	ตะวันตก	ตาก	แม่สอด	กะเหรี่ยง	เมียวดี
4	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านพุน้ำร้อน	ทิวเขาตะนาวศรี	ตะวันตก	กาญจนบุรี	เมืองกาญจนบุรี	ตะนาวศรี	ทวาย
5	จุดผ่านแดนถาวร	จังหวัดระนอง	แม่น้ำกระบี่	ใต้	ระนอง	เมืองระนอง	ตะนาวศรี	เกาะสอง
6	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านปางห้า	แม่น้ำรวก	เหนือ	เชียงราย	แม่สาย	ฉาน	ท่าขี้เหล็ก
7	จุดผ่อนปรน	ท่าดินดำ	แม่น้ำรวก	เหนือ	เชียงราย	แม่สาย	ฉาน	ท่าขี้เหล็ก
8	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านเกาะทราย	แม่น้ำสาย	เหนือ	เชียงราย	แม่สาย	ฉาน	ท่าขี้เหล็ก
9	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านสายลมจอย	ทิวเขาแดนลาว	เหนือ	เชียงราย	แม่สาย	ฉาน	ท่าขี้เหล็ก
10	จุดผ่อนปรน	ช่องทางก๊วยผาก	ทิวเขาแดนลาว	เหนือ	เชียงใหม่	เชียงดาว	ฉาน	เมืองสาต
11	จุดผ่อนปรน	ช่องทางหลักแต่ง	ทิวเขาแดนลาว	เหนือ	เชียงใหม่	เวียงแหง	ฉาน	เมืองสาต
12	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านห้วยผึ้ง	ทิวเขาถนนธงชัย	เหนือ	แม่ฮ่องสอน	เมืองแม่ฮ่องสอน	ฉาน	ลอยแหลม
13	จุดผ่อนปรน	บ้านน้ำเพียงดิน	ทิวเขาถนนธงชัย	เหนือ	แม่ฮ่องสอน	เมืองแม่ฮ่องสอน	คะยา	ลอยก่อ
14	จุดผ่อนปรน	ช่องทางห้วยต้นนุ่น	ทิวเขาถนนธงชัย	เหนือ	แม่ฮ่องสอน	ขุนยวม	คะยา	ลอยก่อ
15	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านเสาหิน	ทิวเขาถนนธงชัย	เหนือ	แม่ฮ่องสอน	แม่สะเรียง	กะเหรี่ยง	เคนนา
16	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านแม่สามแลบ	แม่น้ำสาละวิน	เหนือ	แม่ฮ่องสอน	สบเมย	กะเหรี่ยง	ผาอัน
17	จุดผ่อนปรน	ด่านพระเจดีย์สามองค์	ทิวเขาถนนธงชัย	ตะวันตก	กาญจนบุรี	สังขละบุรี	กะเหรี่ยง	กอกาเร็ก
18	จุดผ่อนปรน	ด่านสิงขร	ทิวเขาตะนาวศรี	ตะวันตก	ประจวบคีรีขันธ์	เมืองประจวบคีรีขันธ์	ตะนาวศรี	มะริด

หมายเหตุ: การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์อ้างอิงจาก นฤมล บุญแต่ง การแบ่งภาคทางภูมิศาสตร์ [สายตรง]. ราชบัณฑิตยสถาน แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th> คลังความรู้/สังคมศาสตร์/รวมบทความ

ที่มา : * รวบรวมโดยผู้วิจัยจากข้อมูลทุติยภูมิและการเก็บข้อมูลภาคสนาม.

** กลุ่มงานความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน. ระบบฐานข้อมูลจุดผ่านแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน [สายตรง]. กองการต่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, แหล่งที่มา : <http://www.fad.moi.go.th/group3/group3.htm> [8 กันยายน 2557].

2.2.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของช่องทางการค้าชายแดนไทย-พม่า

จากลักษณะภูมิประเทศตามเส้นแบ่งเขตแดนข้างต้นจะเห็นได้ว่าพื้นที่ช่องทางการค้าที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันตกของไทยมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชันสลับกับที่ราบระหว่างเชิงเขา ซึ่งบางแห่งตั้งอยู่บนกลางสันเขา โดยเฉพาะทิวเขาถนนธงชัยและทิวเขาแดนลาว ซึ่งแนวสันเขาเกือบทั้งหมดอยู่ในฝั่งไทย ส่งผลให้ภูมิประเทศบริเวณชายแดนฝั่งไทยมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชัน ช่องทางการค้ามีความยากลำบากในการเข้าถึง ได้แก่ จุดผ่านแดนในจังหวัดเชียงใหม่ จุดผ่านแดนเกือบทั้งหมดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในทางกลับกันช่องทางการค้าที่มีทิวเขาตะนาวศรีเป็นเส้นเขตแดน สามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณสันเขาส่วนใหญ่อยู่ในฝั่งพม่า ภูมิประเทศฝั่งไทยจึงมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มดอน การเดินทางไปยังช่องทางการค้าจึงมีความสะดวกกว่า เช่น จุดผ่อนปรนด่านสิงขร ตั้งอยู่บนที่ราบดอนของทิวเขาตะนาวศรี เส้นทางมีเป็นถนนลาดยางรถบรรทุกสามารถเดินทางได้อย่างสะดวก ในขณะที่ฝั่งพม่าภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นสันเขา อีกทั้งเส้นทางอยู่ในสภาพขาดการบำรุงรักษา การคมนาคมจึงมีความยากลำบากกว่าฝั่งไทย

ด้วยลักษณะความไม่สมดุลทางด้านภูมิศาสตร์ดังกล่าว จึงทำให้ช่องทางการค้าบางช่องทางแทบจะไม่มีสินค้าผ่าน เนื่องจากมีอุปสรรคในด้านการเข้าถึงต่างๆ ทั้งการขนส่งสินค้าและการให้บริการ การค้าส่วนใหญ่จึงเป็นการค้าระหว่างหมู่บ้านที่อยู่ตรงข้ามกันเท่านั้น เช่น ช่องจุดผ่อนปรนด่านสิงขร การค้าส่วนใหญ่เป็นชาวพม่าในบ้านมูตองซึ่งอยู่ตรงข้ามกับด่านสิงขรเข้ามาจับจ่ายใช้สอยซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อไปใช้ในชีวิตประจำวัน การขนส่งสินค้าไปยังเมืองมะริดซึ่งอยู่ไกลออกไปไม่สะดวก เนื่องจากสภาพเส้นทางต้องผ่านภูเขาตะนาวศรี อีกทั้งเป็นถนนลูกรัง จึงเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการขนส่ง

รายละเอียดลักษณะทางกายภาพของช่องทางการค้าอื่นๆ แสดงได้ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ลักษณะทางภูมิศาสตร์ช่องทางการค้าชายแดนไทย-พม่า

ลำดับ	จังหวัด	ช่องทางการค้า		ระดับความสูง เฉลี่ยจากระดับ น้ำทะเล ณ บริเวณ ช่องทางการค้า (เมตร) *	ลักษณะทางภูมิศาสตร์**	
		ประเภท จุดผ่านแดน	ชื่อจุดผ่านแดน		ลักษณะภูมิศาสตร์ฝั่งไทย	ลักษณะภูมิศาสตร์ฝั่งพม่า
1	เชียงราย	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสาย	420	ที่ราบริมแม่น้ำสาย	ที่ราบริมแม่น้ำสาย
2	เชียงราย	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2	401	ที่ราบริมแม่น้ำสาย	ที่ราบริมแม่น้ำสาย
3	ตาก	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านริมเมย	200	ที่ราบริมแม่น้ำเมย	ที่ราบริมแม่น้ำเมย
4	กาญจนบุรี	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านพุน้ำร้อน	180	ที่ราบดอน เชิงเขาตะนาวศรี	ภูเขาสูง สลับซับซ้อนกัน ทิวเขาตะนาวศรี
5	ระนอง	จุดผ่านแดนถาวร	จังหวัดระนอง	2	ที่ราบริมแม่น้ำกระบุรี	ที่ราบริมแม่น้ำกระบุรี
6	เชียงราย	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านปางห้า	372	ที่ราบริมแม่น้ำรวก	ที่ราบริมแม่น้ำรวก
7	เชียงราย	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านสายลมจอย	540	เชิงเขาบนทิวเขาแดนลาว	สันเขาบนทิวเขาแดนลาว
8	เชียงราย	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านเกาะทราย	380	ที่ราบริมแม่น้ำสาย	ที่ราบริมแม่น้ำสาย
9	เชียงราย	จุดผ่อนปรน	ท่าดินดำ	377	ที่ราบริมแม่น้ำรวก	ที่ราบติดแม่น้ำรวก
10	เชียงใหม่	จุดผ่อนปรน	ช่องทางกัวผาออก	707	ที่ราบบนทิวเขาแดนลาว	ที่ราบบนทิวเขาแดนลาว
11	เชียงใหม่	จุดผ่อนปรน	ช่องทางหลักแต่ง	920	ที่ราบในหุบเขาในทิวเขาแดนลาว	ที่ราบในหุบเขาในทิวเขาแดนลาว
12	แม่ฮ่องสอน	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านห้วยผึ้ง	1,240	สันเขาในทิวเขาแดนลาว	ภูเขาสูงชันสลับกัน บนสันเขาแดนลาว
13	แม่ฮ่องสอน	จุดผ่อนปรน	บ้านน้ำเพียงดิน	556	ที่ราบติดแม่น้ำปาย	ภูเขาสูงชันสลับกัน บนสันเขาแดนลาว
14	แม่ฮ่องสอน	จุดผ่อนปรน	ช่องทางห้วยต้นนุ่น	950	สันเขาสูงชันบนทิวเขาถนนธงชัย	ที่ราบบนทิวเขาถนนธงชัย
15	แม่ฮ่องสอน	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านเสาหิน	720	สันเขาสูงชันบนทิวเขาถนนธงชัย	ที่ราบบนทิวเขาถนนธงชัย
16	แม่ฮ่องสอน	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านแม่สามแลบ	270	ที่ราบในหุบเขา ริมแม่น้ำสาละวิน	ที่ราบในหุบเขา ริมแม่น้ำสาละวิน
17	กาญจนบุรี	จุดผ่อนปรน	ด่านพระเจดีย์สามองค์	520	ที่ราบบนสันเขาสูง ในทิวเขาถนนธงชัย	ภูเขาสูง สลับซับซ้อนกัน ในทิวเขาถนนธงชัย
18	ประจวบคีรีขันธ์	จุดผ่อนปรน	ด่านสิงขร	120	ที่ราบดอน เชิงเขาตะนาวศรี	ภูเขาสูง สลับซับซ้อนกัน ทิวเขาตะนาวศรี

ที่มา : * ข้อมูลที่ตั้งใช้พิกัด GPS จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และระดับความสูงประมวลผลโดยใช้โปรแกรม Google Earth.

** เก็บข้อมูลภาคสนาม.

2.3 การคมนาคมขนส่งชายแดน

ในการขนส่งสินค้าชายแดน หากเป็นช่องทางที่ติดต่อกันทางบกหรือมีแม่น้ำเป็นเส้นกันเขตแดนแต่ได้มีการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ ได้แก่ สะพานข้ามแม่น้ำสาย และสะพานข้ามแม่น้ำเมย การขนส่งใช้รถบรรทุกเป็นหลัก แต่ไม่มีการขนส่งด้วยตู้สินค้าเนื่องจากประเทศพม่าไม่อนุญาตให้ตู้สินค้าผ่านเข้าประเทศทางชายแดน สินค้าต้องขนส่งเข้าประเทศพม่าโดยทางทะเลเท่านั้น รถบรรทุกที่ใช้ในการขนส่งมีทั้งของไทยและของพม่า โดยสามารถขนส่งถึงบริเวณชายแดนของทั้งสองประเทศ หรือสามารถข้ามไปยังชายแดนของอีกประเทศไม่เกิน 2 กิโลเมตร และขนส่งต่อโดยรถบรรทุกของประเทศนั้น ๆ¹⁴

รูปที่ 2.4 ตัวอย่างรถบรรทุกขนส่งสินค้า ณ จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านห้วยผึ้ง
ที่มา: เก็บข้อมูลภาคสนาม วันที่ 9 มีนาคม 2557.

ส่วนชายแดนที่ติดต่อกันโดยมีแม่น้ำเป็นเส้นกันเขตแดน การขนส่งใช้เรือเป็นหลัก เรือที่ใช้ในการขนส่งอาจเป็นเรือไทยหรือเรือพม่าแล้วแต่กรณี เช่น จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านแม่สามแลบ เรือที่ใช้ในการขนส่งสินค้ามีลักษณะเป็นเรือไม้ท้องแบนขนาดไม่เกิน 50 ตัน เป็นเรือของผู้ประกอบการในฝั่งไทยโดยใช้ขนส่งสินค้าโดยเฉพาะโคกระบือเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการขนส่งทางน้ำนั้นมีปัจจัยที่สำคัญ คือ ความลึกของร่องน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูแล้งการขนส่งในบางช่องทางการค้าแทบไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากร่องน้ำมีความตื้นเขินมาก เช่น จุดผ่อนปรนบ้านน้ำเพียงดิน ที่ต้องอาศัยการขนส่งผ่านแม่น้ำปาย ที่มีร่องน้ำตื้น เรือที่สามารถขนส่งสินค้าได้จึงเป็นเรือหางยาวขนาดเล็กเท่านั้น ในขณะที่จังหวัดระนอง สินค้าขนส่งทางเรือ ส่วนใหญ่เป็นเรือพม่าขนาด 50–200 ตันมีเพียงส่วนน้อยที่เป็นเรือไทยทั้งนี้เพราะสามารถเข้า-ออกพม่าได้สะดวกกว่าเรือไทย¹⁵

¹⁴ สุมาลี สุขตานนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า, หน้า 18.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

รูปที่ 2.5 ตัวอย่างเรือที่ใช้ในการขนส่งสินค้าชายแดน
(ซ้าย) จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านแม่สามแลบ (ขวา) จุดผ่านแดนถาวรจังหวัดระนอง
ที่มา: เก็บข้อมูลภาคสนามวันที่ 9 กันยายน 2557 และวันที่ 5 พฤษภาคม 2558.

ตารางที่ 2.4 แสดงสภาพเส้นทางที่ใช้ในการขนส่งชายแดน หากเป็นช่องทางการค้าที่เป็นจุดผ่านแดนถาวร เส้นทางขนส่งค่อนข้างสะดวก เนื่องจากเส้นทางที่เข้าถึงจุดผ่านแดนส่วนใหญ่เป็นทางหลวงแผ่นดิน 4 ช่องทางจราจร บริเวณทางโค้งมีไหล่ทาง รถบรรทุกสามารถวิ่งสวนทางกันได้ ถนนอยู่ในสภาพสามารถใช้งานได้ดี สำหรับจุดผ่อนปรนเส้นทางขนส่งส่วนใหญ่มักเป็นทางหลวงชนบท หรือเส้นทางท้องถิ่นที่จัดสรรงบประมาณโดยจังหวัดหรือองค์การบริหารส่วนตำบล เส้นทางส่วนใหญ่มีเพียง 2 ช่องทางจราจร ไม่มีไหล่ทางแม้ในช่วงทางโค้งในภูเขา รถบรรทุกขนาดใหญ่ไม่สามารถสวนทางกันได้ อีกทั้งบางช่วงเป็นถนนลูกรัง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าช่องทางการค้าที่อยู่ในทางภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านเสาคีและจุดผ่อนปรนช่องทางห้วยตันนุ่นที่เส้นทางขนส่งชายแดนมีลักษณะเป็นดินลูกรัง การขนส่งเป็นไปอย่างยากลำบาก

รูปที่ 2.6 ตัวอย่างถนนเข้าสู่จุดผ่านแดน
(ซ้าย) จุดผ่อนปรนบ้านน้ำเพียงดิน (ขวา) จุดผ่านแดนถาวรจังหวัดระนอง
ที่มา: เก็บข้อมูลภาคสนามวันที่ 6 กันยายน 2557 และ 5 พฤษภาคม 2558.

ตารางที่ 2.4 ลักษณะเส้นทางการคมนาคมเข้าสู่ช่องทางการค้าชายแดนไทย-พม่า

ลำดับ	ช่องทางการค้า		ระยะทางจาก อำเภอเมือง โดยประมาณ (กม.) ¹	หมายเลขถนน ^{1,2}		ประเภท ถนน/ ช่องทาง การจราจร ²	ความเร็ว เฉลี่ยโดย ประมาณ (กม./ชม.) ¹	สภาพถนน ²
	ประเภท จุดผ่านแดน	ชื่อจุดผ่านแดน		ทางหลวง/กม.	ทางหลวงชนบท, เส้นทางท้องถิ่น/กม.			
1.	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสาย	62.2	หมายเลข 1 / 62.2		ลาดยาง/4	65	ใช้งานได้ปกติ
2.	จุดผ่านแดนถาวร	สะพานข้ามแม่น้ำสายแห่งที่ 2	70.5	หมายเลข 1/ 57.0 หมายเลข 123/13.5		ลาดยาง/4	67	ใช้งานได้ปกติ
3.	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านริมเมย	86	หมายเลข 12/86		ลาดยาง/4	66	ใช้งานได้ปกติ
4.	จุดผ่านแดนถาวร	บ้านพุน้ำร้อน	52	หมายเลข 3229/52		ลาดยาง/2	63	ใช้งานได้ปกติ
5.	จุดผ่านแดนถาวร	จังหวัดระนอง	5.2		ถนนเฉลิมพระเกียรติ (สะพานปลา)/5.2	ลาดยาง/4	45	ใช้งานได้ปกติ
6.	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านปางห้า	79.4	หมายเลข 1/62.8		ลาดยาง/4	64	ใช้งานได้ปกติ
					ชร.1041/16.6	ลาดยาง/2		
7.	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านสายลมจอย	64.9	หมายเลข 1/62.8		ลาดยาง/4	64*	ใช้งานได้ปกติ
					ถนนเทศบาล 13 /2.1	คอนกรีต/2		
					ถนนท้องถิ่น/0.3	คอนกรีต/1		
8.	จุดผ่อนปรน	ท่าบ้านเกาะทราย	62.2	หมายเลข 1 / 62.2		ลาดยาง/4	65	ใช้งานได้ปกติ
9.	จุดผ่อนปรน	ท่าดินดำ	73.8	หมายเลข 1/62.8		ลาดยาง/4	62	ใช้งานได้ปกติ
					ชร.1041/11.0	ลาดยาง/2		
10.	จุดผ่อนปรน	ช่องทางก๊วผาวอก	116.6	หมายเลข 107/75.3 หมายเลข 1178/41.3		ลาดยาง/2 ลาดยาง/2	43	ใช้งานได้ปกติ ใช้งานได้ปกติ

ตารางที่ 2.4 ลักษณะเส้นทางการคมนาคมเข้าสู่ช่องทางการค้าชายแดนไทย-พม่า

ลำดับ	ช่องทางการค้า		ระยะทางจากอำเภอเมืองโดยประมาณ (กม.) ¹	หมายเลขถนน ^{1,2}		ประเภทถนน/ช่องทางการจราจร ²	ความเร็วเฉลี่ยโดยประมาณ (กม./ชม.) ¹	สภาพถนน ²
	ประเภทจุดผ่านแดน	ชื่อจุดผ่านแดน		ทางหลวง/กม.	ทางหลวงชนบท, เส้นทางท้องถิ่น/กม.			
11.	จุดผ่อนปรน	ช่องทางหลักแต่ง	159.7	หมายเลข 107/75.3		ลาดยาง/2	46	ใช้งานได้ปกติ
				หมายเลข 1178/9.8		ลาดยาง/2		ใช้งานได้ปกติ
				หมายเลข 1322/74.6		ลาดยาง/2		ใช้งานได้ปกติ
12.	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านห้วยผึ้ง	42.2	หมายเลข 1095/17.2		ลาดยาง/2	38	ใช้งานได้ปกติ
				หมายเลข 1285/ 22.1		ลาดยาง/2		ใช้งานได้ปกติ
					ถนนหมู่บ้านห้วยผึ้ง-จุดผ่อนปรน 2.9	คอนกรีต/2		ชำรุดมาก
13.	จุดผ่อนปรน	บ้านน้ำเพียงดิน	25.8	หมายเลข 1095/5.2		ลาดยาง/2	40	ใช้งานได้ปกติ
					มส.3018/20.6	ลาดยาง/2		ใช้งานได้ปกติ
14.	จุดผ่อนปรน	ช่องทางห้วยต้นนุ่น	101.8	หมายเลข 1095/5.2		ลาดยาง/2	35	ใช้งานได้ปกติ
				หมายเลข 108/67.4		ลาดยาง/2		ใช้งานได้ปกติ
					มส.1377/18	ลาดยาง/2		ชำรุด
					แยกถนน มส.1377 – ชายแดนไทยพม่า (BP13) 10.8	ลูกรัง		ชำรุดมาก
15.	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านเสาหิน	228	หมายเลข 108/179		ลาดยาง/2	38	ใช้งานได้ปกติ
					ถนนท้องถิ่น/48.5	ลูกรัง		

ตารางที่ 2.4 ลักษณะเส้นทางการคมนาคมเข้าสู่ช่องทางการค้าชายแดนไทย-พม่า

ลำดับ	ช่องทางการค้า		ระยะทางจาก อำเภอเมือง โดยประมาณ (กม.) ¹	หมายเลขถนน ^{1,2}		ประเภท ถนน/ ช่องทาง การจราจร ²	ความเร็ว เฉลี่ยโดย ประมาณ (กม./ชม.) ¹	สภาพถนน ²
	ประเภท จุดผ่านแดน	ชื่อจุดผ่านแดน		ทางหลวง/กม.	ทางหลวงชนบท, เส้นทางท้องถิ่น/กม.			
16.	จุดผ่อนปรน	ช่องทางบ้านแม่สามแลบ	213	หมายเลข 108/166		ลาดยาง/2	48	ใช้งานได้ปกติ
				หมายเลข 1194/47		ลาดยาง/2		ชำรุด
17.	จุดผ่อนปรน	ด่านพระเจดีย์สามองค์	276	หมายเลข 323/276		ลาดยาง/2	62	ใช้งานได้ปกติ
18.	จุดผ่อนปรน	ด่านสิงขร	20	หมายเลข 4/10		ลาดยาง/2	45	ใช้งานได้ปกติ
					ปจ.11207/10	ลาดยาง/2		ใช้งานได้ปกติ

หมายเหตุ: * ถนนช่วงสุดท้ายที่เข้าสู่จุดผ่อนปรนทำบ้านสายลมจอยเป็นถนนท้องถิ่นซึ่งรถทุกประเภทไม่สามารถวิ่งได้

ที่มา: ¹ คำนวณระยะทางและความเร็วโดยใช้ โปรแกรม Google Map (ระยะทางหารด้วยจำนวนเวลาที่ใช้ในการเดินทาง).

² เก็บข้อมูลภาคสนาม.

2.4 จุดต้นทาง-ปลายทางของสินค้า

การค้าชายแดนไทย-พม่าประกอบด้วยกลุ่มผู้ค้าหลักๆ 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มพ่อค้าท้องถิ่นทำการค้าขายกับเมืองต่างๆ ที่อยู่ใกล้ชายแดน การค้าขายอาศัยความคุ้นเคยและระบบเครือญาติเป็นหลัก และ 2) กลุ่มผู้ประกอบการระดับนายทุน ได้แก่ ผู้ประกอบการที่เป็นบริษัทอุตสาหกรรม หรือบริษัทส่งออก สินค้ามักส่งไปยังเมืองสำคัญๆ ในฝั่งพม่า การค้าอาศัยระบบการติดต่อซื้อขายกันอย่างเป็นทางการ มีข้อตกลงและสัญญาที่ชัดเจน ด้วยลักษณะความสัมพันธ์ของผู้ประกอบการดังกล่าว จึงทำให้จุดต้นทางของสินค้านั้นมีที่มาแตกต่างกันไป โดยสินค้าที่มาจากตัวจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียงของช่องทางการค้านั้นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการท้องถิ่น ส่วนสินค้าที่มาจากแหล่งอุตสาหกรรมต่างๆ ในภาคกลาง เช่น กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล มักจะผู้ประกอบการระดับนายทุน

ในขณะเดียวกันหากพิจารณาจุดปลายทางของสินค้า พบว่าขึ้นอยู่กับเส้นทางการค้าขายของผู้ประกอบการแต่ละราย เนื่องจากการค้าในฝั่งพม่ามีทั้งที่มีจุดปลายทางที่ชัดเจนแน่นอนและเร่ขายระหว่างทาง จึงทำให้การรวบรวมข้อมูลเส้นทางการค้าดังกล่าวต้องอาศัยการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งจากกลุ่มผู้ประกอบการค้าชายแดน ศุลกากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรการบริหารส่วนตำบล เป็นต้น จุดปลายทางของสินค้าหรือเส้นทางการค้าในพม่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มดังนี้

- ช่องทางการค้าที่ทำการค้ากับประเทศพม่าตอนบน

พม่าตอนบนประกอบด้วย รัฐฉาน รัฐคะยา รัฐกะเหรี่ยง (บางส่วน) และเขตพะโค (บางส่วน) คู่ค้าที่สำคัญ ได้แก่ รัฐฉาน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับประชากรในภาคเหนือของไทย ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน จึงทำให้การค้าเป็นการค้าขายในระบบเครือญาติ และความคุ้นเคยกันเป็นหลัก โดยเส้นทางการค้าในประเทศพม่าตอนบนประกอบด้วย 7 เส้นทางหลัก ได้แก่

- 1) ท่าขี้เหล็ก – เมืองพยาก – เมืองเซียงตุง รัฐฉาน
(Tachilek – Mong Hpayak – Kengtong, Shan State)

เส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางหลักในการค้าขายกับรัฐฉาน สินค้าเกือบทั้งหมดส่งออกที่จุดผ่านแดนถาวรสะพานข้ามแม่น้ำสาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อยู่ตรงข้ามกับเมืองท่าขี้เหล็กซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 2 กิโลเมตร¹⁶ มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 2.5 แสนคน¹⁷ เป็น

¹⁶ คำนวณโดยใช้โปรแกรม Google Earth อ้างอิงจาก สุมาลี สุขตานนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า.

¹⁷ City Population. Myanmar [Online]. Available from: <http://www.citypopulation.de/php/myanmar-admin.php> [25 July, 2015].

เมืองคู่ค้าที่สำคัญ เนื่องจากเมืองท่าขี้เหล็กสามารถกระจายสินค้าไปยังเมืองสำคัญๆ ได้แก่ เมืองสาต และเมืองเชียงตุง อีกทั้งคนทั้งสองฝั่งชายแดนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จึงทำให้การนำเข้าสินค้าผ่านช่องทางการค้าสะพานข้ามแม่น้ำสายมีปริมาณมากที่สุดในพม่าตอนบน

2) ท่าขี้เหล็ก – เมืองสาต รัฐฉาน (Tachilek – Mong Hsat, Shan State)

เส้นทางการค้าดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากจุดผ่อนปรนช่องทางก๊วผาวอก และจุดผ่อนปรนช่องทางหลักแห่ง จังหวัดเชียงใหม่ถูกระงับการเข้า-ออก ผู้ประกอบการที่อยู่ในจุดผ่านแดนทั้งสองจุดมีการติดต่อค้าขายกับเมืองสาตในรัฐฉานมาอย่างยาวนาน เพราะประชาชนทั้งสองฝั่งชายแดนเป็นเครือญาติและกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน คือ ชาวไทใหญ่ เช่นเดียวกับอำเภอแม่สาย ดังนั้นแม้จะมีการปิดจุดผ่านแดนก็ยังคงติดต่อซื้อขายกันอยู่ จึงทำให้สินค้าจากชายแดนด้านนี้ต้องอ้อมไปส่งออกที่จุดผ่านแดนถาวรสะพานข้ามแม่น้ำสายในจังหวัดเชียงรายแทน¹⁸

3) ลางเคอ – ตองยี รัฐฉาน (Langkho –Taunggyi, Shan State)

เส้นทางนี้ติดต่อค้าขายผ่านช่องทางการค้าจุดผ่อนปรนช่องทางบ้านห้วยผึ้ง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นับเป็นเส้นทางหลักของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ติดต่อค้าขายกับเมืองตองยี¹⁹ เมืองเอกของรัฐฉานซึ่งเป็นเมืองที่มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 1.6 ล้านคน²⁰ โดยมีระยะทางห่างจากช่องทางการค้าประมาณ 180 กิโลเมตร²¹ จึงทำให้สินค้าที่ส่งออกที่จุดผ่อนปรนช่องทางบ้านห้วยผึ้งมีมูลค่าการส่งออกสูงที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน²²

4) ซาดอ รัฐคะยา (Shadaw, Shan State)

เส้นทางการค้าดังกล่าวเป็นเส้นทางที่ออกจากจุดผ่อนปรนบ้านน้ำเพียงดิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเดิมใช้เป็นเส้นทางในการชักลากไม้ที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ในฝั่งพม่า ต่อมาใช้เป็นเส้นทางในการลำเลียงเครื่องจักรของผู้ที่ได้สัมปทานเหมืองแร่²³ เมื่อหมดสัมปทานเส้นทางนี้แทบไม่ได้ใช้งาน ปัจจุบันจึงทรุดโทรมเป็นอย่างมาก อีกทั้งสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงชัน และมีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง ทำให้การค้าขายส่วนใหญ่เป็นการค้าขายกับเมืองชายแดนที่อยู่ตรง

¹⁸ สัมภาษณ์ อนุสรณ์ คำอ้าย, นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง, 10 กันยายน 2557.

¹⁹ สัมภาษณ์ ประเสริฐ พลสิงห์, รองประธานหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 5 กันยายน 2557.

²⁰ City Population. Myanmar [Online].

²¹ คำนวณโดยใช้โปรแกรม Google Earth อ้างอิงจาก สุมาลี สุขदानนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า

²² สัมภาษณ์ กฤษฎา ชีรวุฒิ, นักวิชาการศุลกากร ชำนาญการ ด้านศุลกากรแม่ฮ่องสอน, 5 กันยายน 2557.

²³ สัมภาษณ์ ทิน อุ่นใจ, ผู้ประกอบการนำเข้าแร่และโคกระบือมีชีวิต จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 6 กันยายน 2557.

ข้ามเท่านั้น โดยหากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ไม่ไกลนิยมมาซื้อสินค้าโดยใช้เรือเล็ก แต่ถ้าไกลออกไปจะใช้การขนส่งทางบกซึ่งต้องผ่านภูเขาสูง และถนนเป็นลูกรัง²⁴

5) แม่แะ – บอลาแะ – ลอยก่อ รัฐคะยา

(Mese – Bawlakhe – Loikaw, Kayah State)

เส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางที่ออกจากจุดผ่อนปรนช่องทางห้วยตันนุ่นและจุดผ่อนปรนช่องทางบ้านเสาหิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เส้นทางนี้เมื่อมีเมืองคู่ค้าที่สำคัญได้แก่ ลอยก่อ เมืองเอกของรัฐคะยา ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 2.4 แสนคน²⁵ มีระยะทางห่างจากจุดผ่อนปรนช่องทางห้วยตันนุ่นและจุดผ่อนปรนช่องทางบ้านเสาหิน ประมาณ 156 และ 173 กิโลเมตร ตามลำดับ²⁶ โดยมูลค่าการค้าที่จุดผ่อนปรนบ้านเสาหินสูงกว่าจุดผ่อนปรนช่องทางห้วยตันนุ่น ทั้งนี้เนื่องจากสินค้าที่ส่งผ่านจุดผ่านแดนนี้ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจากเชียงใหม่ถึงบ้านเสาหินระยะทางสั้นกว่าบ้านห้วยตันนุ่น อีกทั้งสภาพเส้นทางในฝั่งพม่าสามารถใช้งานได้ดีกว่า จึงทำให้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เลือกใช้เส้นทางบ้านเสาหินเป็นเส้นทางหลักในการขนส่งสินค้าเพื่อไปยังเมืองลอยก่อ²⁷

6) แม่แะ รัฐคะยา – ผาปูน รัฐกะเหรี่ยง – ตองอู เขตพะโค

(Mese, Kayah State – Hpapun, Kayin State – Taungoo, Bogo Division)

เส้นทางดังกล่าว เป็นเส้นทางที่ออกจากจุดผ่อนปรนเสาหินเช่นเดียวกัน มีเมืองคู่ค้าสำคัญ คือ เมืองตองอู เขตพะโค²⁸

7) ผาปูน รัฐกะเหรี่ยง – บอลาแะ รัฐคะยา

(Hpapun, Kayin State – Bawlakhe, Kayah State)

เส้นทางดังกล่าวเป็นการค้าที่ใช้การขนส่งทางน้ำเป็นหลัก โดยผ่านจุดผ่อนปรนช่องทางบ้านแม่สามแลบ จังหวัดแม่ฮ่องสอน สินค้านำเข้าเป็นโคกระบือ โดยขนส่งมาทางเรือตามแม่น้ำสาละวิน ส่วนสินค้าออกเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค โดยขนส่งขึ้นไปตามแม่น้ำสาละวินและเปลี่ยนถ่ายสินค้าที่บ้านสะกอกท่า หลังจากนั้นสามารถขนถ่ายสินค้าได้ทั้งทางน้ำและบนบกไปยังเมืองบอลาแะ²⁹

²⁴ สัมภาษณ์ (ทางโทรศัพท์) เจ้าหน้าที่ส่วนงานบริการศุลกากร ด้านศุลกากรแม่ฮ่องสอน, 25 กุมภาพันธ์ 2558.

²⁵ City Population. Myanmar [Online].

²⁶ คำนวณโดยใช้โปรแกรม Google Earth อ้างอิงจาก สมานี สุขदानนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า.

²⁷ สัมภาษณ์ ธนิต ไทยตรง, ประธานหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 31 สิงหาคม 2557.

²⁸ สัมภาษณ์ ประเสริฐ พลสิงห์.

²⁹ สัมภาษณ์ ไตรรัตน์ วนาศิริสุข, นายกสมาคมการค้าการบริหารบ้านแม่สามแลบ, 4 กันยายน 2557.

- ช่องทางการค้าที่ทำการค้ากับประเทศพม่าตอนกลาง

พม่าตอนกลาง ได้แก่ รัฐกะเหรี่ยง รัฐมอญ เขตพะโค และเขตย่างกุ้ง พม่าตอนกลางถือว่ามีความสำคัญกับเศรษฐกิจการค้าชายแดนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศพม่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองย่างกุ้งซึ่งเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่สำคัญที่สุด อีกทั้งมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น โดยเส้นทางการค้าประกอบด้วย 2 เส้นทางหลัก ได้แก่

- 1) เมียวดี – กอกาเร็ก – ผาอัน รัฐกะเหรี่ยง – ท่าตอน – เมะละแหม่ง รัฐมอญ – พะโค เขตพะโค – ย่างกุ้ง เขตย่างกุ้ง

(Myawady – Kawkarek – Pha An, Kayin State – Thaton – Mawlamyine, Mon State – Bago, Bago Division – Yangon, Yangon Division)

เส้นทางการค้าดังกล่าวแม้จะผ่านภูเขาสูง สภาพถนนไม่เอื้ออำนวยต่อการขนส่งสินค้าด้วยรถบรรทุกขนาดใหญ่ กล่าวคือ รถบรรทุกขนาดใหญ่ไม่สามารถสวนกันได้ จึงต้องเปิดการจราจรให้วิ่งขึ้นและลงสลับวันกัน แต่เป็นเส้นทางที่มีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-พม่าสูงที่สุด สินค้าขนส่งผ่านช่องทางการค้าจุดผ่านแดนถาวรบ้านริมเมย อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และมีเมืองย่างกุ้งเป็นเมืองคู่ค้าที่สำคัญระยะทางประมาณ 392 กิโลเมตร³⁰ โดยเมืองย่างกุ้งมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 2.3 ล้านคน³¹ อดีตเคยเป็นเมืองหลวงของพม่า ปัจจุบันยังคงเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศ จึงทำให้มีอุปสงค์ในการนำเข้าสินค้าสูงกว่าเส้นทางอื่นๆ

รูปที่ 2.7 ตัวอย่างเส้นทางเมียวดี – กอกาเร็ก – ผาอัน รัฐกะเหรี่ยง – ท่าตอน – เมะละแหม่ง รัฐมอญ – พะโค เขตพะโค – ย่างกุ้ง เขตย่างกุ้ง

ที่มา: เก็บข้อมูลภาคสนามวันที่ 26 กรกฎาคม 2557.

³⁰ คำนวณโดยใช้โปรแกรม Google Earth อ้างอิงจาก สุมาลี สุขตานนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า.

³¹ City Population. Myanmar [Online].

- 2) ตามบูไซยัส – เมะละแหม่ง รัฐมอญ – พะโค เขตพะโค – ย่างกุ้ง เขตย่างกุ้ง
(Thanbyuzayat – Mawlamyine, Mon State – Bago, Bago Division – Yagon, Yagon Division)

เส้นทางนี้มีจุดปลายทางอยู่ที่เมืองย่างกุ้งเช่นเดียวกับเส้นทางเมียวดี แต่ขนส่งผ่านจุดผ่อนปรนด่านพระเจดีย์สามองค์ผ่านบ้านพญาตองซู (Payathonzu) ไปยังเมืองตามบูไซยัสซึ่งห่างจากชายแดนประมาณ 70 กิโลเมตร ขนส่งต่อไปยังเมืองเมะละแหม่ง รัฐมอญ และ เมืองย่างกุ้ง เขตย่างกุ้ง³² ระยะทางจากด่านชายแดนจนถึงเมืองย่างกุ้งประมาณ 438 กิโลเมตร³³

- ช่องทางการค้าที่ทำการค้ากับประเทศพม่าตอนล่าง

พม่าตอนล่าง ได้แก่ เขตตะนาวศรี ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นสันเขาในฝั่งพม่า ประกอบกับชายแดนบริเวณนี้ติดกับทะเลอันดามันและอ่าวเมะตะมะ จึงทำให้เส้นทางการขนส่งทางเรือเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญระหว่างชายแดนไทยกับพม่าตอนล่าง เส้นทางการค้าที่สำคัญประกอบด้วย 3 เส้นทาง ได้แก่

- 1) กิทิ – ทวาย เขตตะนาวศรี (Dawei, Tanintharyi Division)

เส้นทางดังกล่าวสินค้าขนส่งออกจากจุดผ่านแดนถาวรบ้านพุน้ำร้อน จังหวัดกาญจนบุรีผ่านเมืองกิทิซึ่งอยู่ตรงข้ามกับบ้านพุน้ำร้อน³⁴ ไปยังทวาย เส้นทางนี้มีเมืองทวายซึ่งเป็นเมืองเอกของเขตตะนาวศรีเป็นเมืองคู่ค้าที่สำคัญ เส้นทางบ้านพุน้ำร้อนสร้างขึ้นเพื่อรองรับการขนส่งอุปกรณ์ในการก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมทวาย แต่ปัจจุบันการก่อสร้างนิคม ฯ ชะลอตัว จึงทำให้บริษัทที่รับเหมาก่อสร้างนำเข้าวัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างน้อยลง³⁵ ปัจจุบันเส้นทางในฝั่งพม่ากำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา เส้นทางบางช่วงมีเป็นเขาสูงชัน และบางช่วงเป็นทางราบเรียบแม่น้ำตะนาวศรี รถบรรทุกหกล้อสามารถขนส่งสินค้าได้ แต่อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะของเมือง

³² สัมภาษณ์ บัณฑิต ต๊ะเอกา, หัวหน้าฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากร ด้านศุลกากรสังขละบุรี, 22 กันยายน 2557.

³³ คำนวณโดยใช้โปรแกรม Google Earth อ้างอิงจาก สมาลี สุขตานนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า

³⁴ กลุ่มงานความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน. (กรกฎาคม 2557) สถานะจุดผ่านแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน [สายตรง]. กองการต่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, แหล่งที่มา : <http://www.fad.moi.go.th/group3/group3.htm> [8 กันยายน 2557].

³⁵ สัมภาษณ์ บัณฑิต ต๊ะเอกา, หัวหน้าฝ่ายควบคุมและตรวจสอบทางศุลกากร ด้านศุลกากรสังขละบุรี, 22 กันยายน 2557.

ทวายที่เป็นเมืองท่า จึงทำให้สินค้าส่วนใหญ่ที่นั่นมักจะขนมาทางเรือเป็นหลัก³⁶ โดยขนส่งผ่านเส้นทางเกาะสอง – มะริด – ทวาย – เมะละแหม่ง – ย่างกุ้ง ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวต่อไป

2) มุดอง – ตะนาวศรี เขตตะนาวศรี (Mudong – Tanintharyi, Tanintharyi Division)

เส้นทางนี้สินค้าขนส่งผ่านจุดผ่อนปรนด่านสิงขร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ คู่ค้าที่สำคัญคือ บ้านมุดองซึ่งอยู่ห่างจากชายแดน 2 กิโลเมตร และหมู่บ้านไทยสิงขรอยู่ห่างจากชายแดนประมาณ 30–40 กิโลเมตรซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวไทยพลัดถิ่นในเขตตะนาวศรี³⁷ จากบ้านมุดองเส้นทางผ่านเมืองตะนาวศรีไปถึงเมืองมะริดเป็นเส้นทางที่ก่อสร้างโดยกองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองระยะทาง 180 กิโลเมตร ปัจจุบันมีเส้นทางตัดใหม่ระยะทาง 150 กิโลเมตรสภาพถนนพอใช้งานได้กำลังรอผู้ลงทุนโดยรัฐบาลพม่าให้สัมปทานในการเก็บค่าผ่านทางและมุ่งหวังว่าประเทศไทยจะเป็นผู้ลงทุนก่อสร้างเส้นทางนี้³⁸ เส้นทางนี้บริษัทอิตัลไทยเคยใช้ขนส่งถ่านหิน เมื่อหมดสัมปทานก็ไม่ได้มีการบำรุงรักษาจึงอยู่ในสภาพทรุดโทรม อีกทั้งจากตะนาวศรีถึงเมืองมะริดถนนต้องไต่ไปตามภูเขาทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางถึง 7 ชั่วโมง หากมีการปรับปรุงเส้นทางให้ดีขึ้นจะลดเวลาในการขนส่งเหลือเพียง 4 ชั่วโมง จึงทำให้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่หันไปใช้วิธีการขนส่งทางทะเล โดยออกจากจุดผ่านแดนถาวรระนองเป็นหลัก³⁹

3) เกาะสอง – มะริด – ทวาย เขตตะนาวศรี – ย่างกุ้ง เขตย่างกุ้ง

(Kawthoung – Myeik – Dawei, Tanintharyi Division – Yagon, Yagon Division)

เส้นทางการค้านี้การนำเข้า-ส่งออกขนส่งผ่านจุดผ่านแดนถาวรจังหวัดระนอง โดยขนส่งทางเรือข้ามแม่น้ำกระบุรีไปยังเมืองเกาะสอง และหลังจากนั้นขนส่งไปยังเมืองท่าที่สำคัญได้แก่ มะริด ทวาย ในเขตตะนาวศรี ซึ่งเป็นเมืองอุตสาหกรรมประมงที่สำคัญของประเทศพม่า และขนส่งไปจนถึงเมืองย่างกุ้ง ในเขตย่างกุ้ง ทั้งนี้การขนส่งทางเรือผ่านช่องทางนี้มีสินค้าทั้งขาไปและขากลับ โดยขาไปเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค และสินค้าขากลับเป็นอาหารทะเลเพื่อส่งต่อไปยังโรงงานอุตสาหกรรมในอำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร⁴⁰

³⁶ เก็บข้อมูลภาคสนาม เส้นทางพุน้ำร้อน-ทวาย, 8 พฤศจิกายน 2557.

³⁷ สัมภาษณ์ สมชาย นิยมชาติ, นักวิชาการศุลกากรชำนาญการ ด้านศุลกากรประจวบคีรีขันธ์, 26 กันยายน 2557.

³⁸ สุมาลี สุขदानนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า, หน้า 249.

³⁹ สัมภาษณ์ สมชาย นิยมชาติ, นักวิชาการศุลกากรชำนาญการ ด้านศุลกากรประจวบคีรีขันธ์, 26 กันยายน 2557.

⁴⁰ สัมภาษณ์ สมชาย นิยมชาติ.

รูปที่ 2.8 แผนที่แสดงที่ตั้งจุดผ่านแดนไทย-พม่าและรัฐ/เขตในประเทศพม่า

ที่มา: ปรับปรุงจาก Map of World. Political Map of Myanmar [Online]. Available from: <http://www.mapsofworld.com/myanmar/myanmar-political-map.html> [19 October] 2015].

ตารางที่ 2.5 รายละเอียดเส้นทางการค้าที่เชื่อมต่อชายแดนไทยและเมืองคู่ค้าในพม่า

ลำดับ	พื้นที่/เส้นทาง	รัฐ/เขตที่ครอบคลุม							จุดต้นทางในไทย		ระยะทางถึงเมืองคู่ค้า (กม.)*	จุดปลายทางในพม่า		ความหนาแน่นปชก. ต่อกม ² ** (2556)
		ฉาน	คะยา	กะเหรี่ยง	มอญ	พะโค	ย่างกุ้ง	ตะนาวศรี	ชื่อจุดผ่านแดน	จังหวัด		เมือง	รัฐ/เขต	
ก.	พม่าตอนบน	X	X	X	-	X	-	-						
1.	ท่าขี้เหล็ก-พยาก-เชียงตุง	X	-	-	-	-	-	-	สะพานข้ามแม่น้ำสาย 1, 2	เชียงราย	2	ท่าขี้เหล็ก	ฉาน	45.13
											145	เชียงตุง	ฉาน	84.45
2.	ท่าขี้เหล็ก-เมืองสาต	X	-	-	-	-	-	-	สะพานข้ามแม่น้ำสาย 1, 2	เชียงราย	80	เมืองสาต	ฉาน	52.65
3.	ลางเคอ-ตองยี	X	-	-	-	-	-	-	ช่องทางบ้านห้วยผึ้ง	แม่ฮ่องสอน	220	ตองยี	ฉาน	70.35
4.	ชาดอ	-	X	-	-	-	-	-	บ้านน้ำเพียงดิน	แม่ฮ่องสอน	40	ชาดอ	คะยา	3.09
5.	แม่สะแะ-บอราแะ-ลอยก่อ	-	X	-	-	-	-	-	ช่องทางห้วยตันนุ่น	แม่ฮ่องสอน	125	ลอยก่อ	คะยา	37.10
									ช่องทางบ้านเสาหิน	แม่ฮ่องสอน	160	ลอยก่อ	คะยา	37.10
6.	แม่สะแะ-ผาปูน-ตองอู	-	-	X	-	X	-	-	ช่องทางบ้านเสาหิน	แม่ฮ่องสอน	145	ตองอู	พะโค	105.39
7.	ผาปูน-บอราแะ	-	X	X	-	-	-	-	ช่องทางบ้านแม่สามแลบ	แม่ฮ่องสอน	160	บอราแะ	คะยา	8.26
ข.	พม่าตอนกลาง	-	-	X	X	X	X	-						
8.	เมียวดี-กอกาเร็ก-ผาอัน-ท่าตอน-เมะละแหม่ง-พะโค-ย่างกุ้ง	-	-	X	X	X	X	-	บ้านริมเมย	ตาก	200	เมะละแหม่ง	มอญ	202.16
											250	พะโค	พะโค	133.26
											320	ย่างกุ้ง	ย่างกุ้ง	652.33
9.	ดามูไซยัส-เมะละแหม่ง-พะโค-ย่างกุ้ง	-	-	-	X	X	X	-	ด่านพระเจดีย์สามองค์	กาญจนบุรี	180	เมะละแหม่ง	มอญ	202.16
											300	พะโค	พะโค	133.26
											400	ย่างกุ้ง	ย่างกุ้ง	652.33
ค.	พม่าตอนล่าง	-	-	-	-	-	X	X						
10.	กิติ-ทวาย	-	-	-	-	-	-	X	พุน้ำร้อน	กาญจนบุรี	115	ทวาย	ตะนาวศรี	35.69
11.	มูตอง-ตะนาวศรี	-	-	-	-	-	-	X	ด่านสิงขร	ประจวบคีรีขันธ์	110	ตะนาวศรี	ตะนาวศรี	9.41
12.	เกาะสอง-มะริด-ทวาย-ย่างกุ้ง	-	-	-	-	-	X	X	จังหวัดระนอง	ระนอง	400	มะริด	ตะนาวศรี	15.67
											480	ทวาย	ตะนาวศรี	35.69
											830	ย่างกุ้ง	ย่างกุ้ง	652.33

ที่มา : * ระยะทางจากจุดผ่านแดนถึงเมืองคู่ค้าประมวลผลโดยใช้โปรแกรม Google Map โดยใช้พิกัดที่ตั้งจุดผ่านแดนจาก สุมาลี สุขตานนท์, รายงานโครงการศึกษาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลการค้าการขนส่งชายแดนไทย-พม่า.

** ข้อมูลประชากรอ้างอิงจาก City Population. Myanmar [Online]. ประมวลผลข้อมูลความหนาแน่นประชากรโดยคณะผู้วิจัย.

2.5 การเมืองตามแนวชายแดนไทย-พม่า

ประเทศพม่าประกอบด้วยหลายชาติพันธุ์ซึ่งมีความแตกต่างกันด้านวัฒนธรรมและภาษา ชาวพม่า (Burman) เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีสัดส่วนร้อยละ 68 ของประชากรทั้งหมด ส่วนชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้แก่ ไทใหญ่ กะเหรี่ยง มอญ คะฉิ่น ฉิ่น ว้า ยะไข่ และชาวเขาเผ่าต่างๆ เช่น มูเซอ อีโก ลีซอ ปะหล่อง จินโกกั เป็นต้น มีสัดส่วนร้อยละ 32 ของประชากรทั้งหมด ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในพม่าไม่ได้เกิดขึ้นระหว่างพม่ากับชาติพันธุ์อื่นเท่านั้น แต่ระหว่างชนชาติพม่าเองก็มีความขัดแย้งทางการเมืองสูง จึงทำให้การเมืองในพม่ามีความยุ่งเหยิงมากที่สุดประเทศหนึ่ง

2.5.1 ชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทย-พม่า

ตั้งแต่โบราณชนชาวพม่าตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มใจกลางประเทศที่ล้อมรอบด้วยเทือกเขาสูงซึ่งเป็นที่อยู่ของชาติพันธุ์อื่น ๆ เทือกเขาเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างพม่าและชาติพันธุ์อื่น ๆ ในขณะเดียวกันพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่มีเขตแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ จีน อินเดีย บังคลาเทศ และไทย กลุ่มชาติพันธุ์อยู่อาศัยอยู่ตามชายแดนไทย-พม่าที่สำคัญมีดังนี้

- ไทใหญ่

ชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบสูงฉาน (Shan Plateau) คือ บริเวณรัฐฉานในปัจจุบัน ไทใหญ่เป็นชาติพันธุ์ที่มีประชากรรองจากชาวพม่า ในขณะที่รัฐฉานเป็นรัฐที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดโดยมีพรมแดนติดกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ของไทย นอกจากนี้ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกมีพรมแดนติดต่อกับมณฑลยูนนานของประเทศจีน และติดต่อกับแขวงหลวงน้ำทาและแขวงบ่อแก้วของประเทศลาวโดยมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นเขตแดน เนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและห้อมล้อมด้วยภูเขาสูง อีกทั้งมีแม่น้ำสาละวินไหลผ่าน ตั้งแต่โบราณการปกครองจึงแบ่งเป็นแคว้นซึ่งมีทั้งสิ้น 34 แคว้น แต่ละแคว้นปกครองโดยเจ้าฟ้าและสืบทอดโดยสืบสันตติวงศ์⁴¹

- คะยา

กะยา หรือเคเรนนี้ หรือกะเหรี่ยงแดง เป็นกะเหรี่ยงกลุ่มเล็ก ๆ อาศัยอยู่พื้นที่ภูเขาสูงชันซึ่งมีแนวต่อเนื่องจากเทือกเขาดาวนา และภูเขาเคยาห์ และมีแม่น้ำสาละวินไหลผ่าน มีเมืองลอยก่อเป็นเมืองหลวง ในอดีตเคยมีการปกครองตนเองภายใต้ระบบเจ้าฟ้าโดยแบ่งออกเป็น 5 แคว้น

⁴¹ Steinberg, Burma: A socialist Nation of Southeast Asia: p 6. อ้างใน พรพิมล ตรีโชติ, ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามชายแดนไทย-พม่า: ศึกษาผลกระทบที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า, (สถาบันวิจัยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 57.

ได้แก่ กันตวดี (Katarawadi) เจโบวี (Kyenphogyi) บอลาแคะ (Bawlakhe) นามเม (Namekon) และนองปาเล (Naung Pale) ใน พ.ศ. 2494 ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2490 กำหนดให้อาณาเขตของกะเหรี่ยงแดงเป็นรัฐกะยา⁴² รัฐกะยามีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- กะเหรี่ยง

ชาวกะเหรี่ยงเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีประชากรมากเป็นอันดับสองรองจากไทใหญ่ ประกอบด้วยเผ่าย่อย ๆ 11 เผ่า ในจำนวนนี้รวมถึงเผ่าคะยา ปะโอ และปะหล่อง ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนล่าง สามเหลี่ยมปากแม่น้ำสะโตง ปะปนอยู่กับชาวพม่า เผ่าที่สำคัญได้แก่ สะกอ (Sgaw) ปอ (Pwo) และบเว (Bwe) และอีกส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในลุ่มน้ำสาละวินตอนล่าง และภูเขาสูงตามแนวชายแดนไทย-พม่า พื้นที่รัฐกะเหรี่ยงในปัจจุบันมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก และกาญจนบุรี ด้านทิศเหนือและตะวันออกเป็นภูเขาที่สำคัญได้แก่ ทิวเขาตะนาวศรีซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างไทยและพม่า และมีแม่น้ำสาละวินไหลผ่านและเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างไทยและพม่าเช่นกัน ตั้งแต่สมัยโบราณรูปแบบการปกครองไม่เคยสูงกว่าระดับหมู่บ้าน ผู้นำของชาวกะเหรี่ยงจึงเป็นเพียงหัวหน้าหมู่บ้านเท่านั้น⁴³

- มอญ

มอญเป็นชนชาติที่มีความรู้เรื่องมากในอดีต ทั้งนี้เพราะตั้งถิ่นฐานบริเวณชายทะเลใกล้ปากแม่น้ำสาละวิน ขยายอาณาเขตขึ้นไปทางเหนือจนถึงแม่น้ำสะโตงและแม่น้ำอิรวดี จึงเป็นศูนย์กลางการค้าขายกับอินเดียและศรีลังกา เป็นแหล่งรับอารยธรรมจากอินเดียรวมถึงพุทธศาสนา นิกายเถรวาทและถ่ายทอดให้แก่ชนชาติอื่นในเอเชียอาคเนย์ เช่น พม่า ลาว ไทย⁴⁴ มอญย้ายเมืองหลวงหลายครั้ง ได้แก่ สะเทิม เมาะตะมะ หงสาวดี เป็นผลมาจากการรุกรานของพม่า อาณาจักรมอญล่มสลายในสมัยราชวงศ์สุดท้ายของพม่า คือ ราชวงศ์คองบอง คนมอญจำนวนมากได้ลี้ภัยสงครามเข้ามาไทยตั้งแต่ปลายอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ และกลายเป็นที่ซบสมุขของชาวมอญที่ต่อสู้กับพม่าเพื่อเอกราชต่อมาอีกสองร้อยปี⁴⁵ อีกทั้งเป็นชนวนสงครามระหว่างพม่ากับไทยในสมัยโบราณ นอกจากนี้แผ่นดินมอญบริเวณชายฝั่งทะเลเป็นสาเหตุของสงครามระหว่างพม่ากับอังกฤษครั้งที่ 1 เนื่องจากอังกฤษต้องการเป็นฐานเพื่อคืบคลานสู่คาบสมุทรมลายู⁴⁶

⁴² พรพิมล ตรีโชติ, ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามชายแดนไทย-พม่า: ศึกษาผลกระทบที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า, (สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 30.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

⁴⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า ประวัติศาสตร์และการเมือง, (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), หน้า 24-25.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์อาจกล่าวได้ว่าสมัยที่พม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ เป็นช่วงที่เพาะความแปลกแยกและร้าวฉานระหว่างพม่าและชาติพันธุ์อื่น ๆ มากที่สุด อังกฤษ แบ่งแยกพื้นที่การปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นชนชาติพม่า (Proper Burma) ซึ่งอยู่ ตอนกลางของประเทศบริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดี อังกฤษยกเลิกระบบบราชวงศ์และผนวกพื้นที่นี้เข้าเป็น แคว้นหนึ่งอันเดียวซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษในขณะนั้น และส่งข้าหลวงอังกฤษมาปกครอง โดยตรงพม่า (Direct Rule) สำหรับพื้นที่ของชาติพันธุ์อื่น ๆ หรือพื้นที่ชายแดน (Frontier Areas) อังกฤษใช้วิธีการปกครองโดยอ้อม (Indirect Rule) กล่าวคือ การปกครองและการบริหารท้องถิ่นยัง อยู่ในอำนาจของผู้ครองแคว้นหรือผู้ปกครองรัฐดั้งเดิม ข้าหลวงอังกฤษทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา เท่านั้น วัตถุประสงค์ของนโยบายแบ่งแยกเพื่อปกครอง (Divide and Rule) ก็เพื่อให้พม่าและชาติ พันธุ์อื่น ๆ ไม่สามารถรวมตัวกันเพื่อต่อต้านอังกฤษ⁴⁷ ช่วงเวลาเพียง 63 ปีแห่งการเป็นอาณานิคม ได้ทำลายความสัมพันธ์ที่ชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีต่อพม่าในฐานะประเทศราชที่มีมาแต่โบราณโดยสิ้นเชิง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พม่าได้ชักชวนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้ร่วมกันเรียกร้องเอกราชจาก อังกฤษ รวมถึงการรวมชาติเมื่อได้รับเอกราชแล้ว ภายใต้ข้อตกลงปางหลวงแม้ว่าพม่าจะได้รับ ความร่วมมือจากสหพันธรัฐเทือกเขา (Supreme Council of the United Hill People) ซึ่ง ประกอบด้วยไทใหญ่ คะฉิ่น และชิน แต่สำหรับชาติพันธุ์เหล่านี้วัตถุประสงค์ในการรวมกับพม่าก็ เพียงเพื่อการเรียกร้องเอกราชเท่านั้น การรวมชาติกับพม่าอยู่ภายใต้เงื่อนไขแค่ระยะเวลา 10 ปี ตามที่ได้กำหนดในการประชุมระหว่างพม่าและสหพันธรัฐเทือกเขาในวันที่ 19 เมษายน 2490 ที่ เมืองแม่เมาะ (May Myo) และได้รับระบุไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งร่างขึ้นในเดือนพฤศจิกายน 2490⁴⁸ สำหรับชาติพันธุ์ที่เหลือ ได้แก่ คะยา กะเหรี่ยง และมอญได้แสดงเจตจำนงที่จะแยกตัวเป็นอิสระ จากพม่า แต่พม่าไม่เห็นด้วย ดังนั้นใน พ.ศ. 2491 ซึ่งเป็นปีที่พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ กลุ่ม ชาติพันธุ์เหล่านี้ได้จับอาวุธขึ้นต่อสู้กับพม่า และใน พ.ศ. 2501 ซึ่งครบ 10 ปีตามข้อตกลงปาง หลวง กลุ่มสหพันธรัฐเทือกเขาได้เรียกร้องเพื่อแยกตัว แต่ก็ไม่ได้รับการตอบสนองเป็นที่น่าพอใจ จึงได้ทำการต่อสู้กับรัฐพม่าเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการปกครองตนเอง รวมถึงผลประโยชน์ที่พึง ได้รับจากทรัพยากรมหาศาลที่อยู่พื้นที่ของชาติพันธุ์เหล่านั้น

2.5.3 ผลกระทบความขัดแย้งที่มีต่อการค้าชายแดนไทย-พม่า

อาจกล่าวได้ว่า พ.ศ. 2501 เป็นปีที่ชาติพันธุ์ทุกกลุ่มที่มีกองกำลังติดอาวุธของตนเองทำ การต่อสู้กับรัฐพม่าเพื่อสิทธิในการปกครองตนเอง จนรัฐบาลพม่าไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ ได้ การเจรจาระหว่างรัฐพม่ากับกลุ่มชาติพันธุ์ได้ยุติลง ใน พ.ศ. 2505 เมื่อกองทัพพม่าได้ทำการ

⁴⁷ พรพิมล ตรีโชติ, ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามชายแดนไทย-พม่า: ศึกษาผลกระทบที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศ ไทยกับสหภาพพม่า, หน้า 13-41.

⁴⁸ Taiyai.net. สัญญาปางหลวง 1947 (สัญญาที่ก่อให้เกิด “สหภาพพม่า”) แหล่งที่มา: <http://www.taiyai.net/Panglong.html>. [22 สิงหาคม 2558].

รัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน การปราบปรามชาติพันธุ์ซึ่งพม่าเรียกว่า “ชนกลุ่มน้อย” รุนแรงขึ้นเป็นลำดับ ในปี 2531 สถานการณ์ได้พัฒนาเป็นสงครามกลางเมือง สืบเนื่องจากในเดือนกันยายน 2530 รัฐบาลพม่าได้ประกาศยกเลิกธนบัตร 25, 35, และ 75 จาด โดยไม่มีการชดเชยใดๆ ทั้งนี้เพื่อตัดกำลังเศรษฐกิจของชนกลุ่มน้อยที่ได้ประโยชน์จากการค้าตลาดมืดและการค้าฝิ่นในรัฐฉาน และธนบัตรปลอมที่แพร่อยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า โดยไม่ได้คำนึงว่าได้ก่อให้เกิดปัญหาแก่ประชาชนที่มีรายได้น้อย เนื่องจากร้อยละ 80 ของธนบัตรเหล่านี้อยู่ในมือของชาวบ้านที่ยากจน⁴⁹ นักศึกษาและประชาชนพม่าได้รวมกลุ่มกันประท้วงรัฐบาลในวันที่ 8 สิงหาคม และ 8 กันยายน 2531 (หรือ ค.ศ. 1988 การประท้วงครั้งจึงเรียกว่า การประท้วง 8888) รัฐบาลทำการปราบปรามอย่างรุนแรง เป็นผลให้นักศึกษาจำนวนหนึ่งไปสมทบกับชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนต่อสู้กับรัฐบาลพม่า⁵⁰ การสู้รบระหว่างพม่ากับชนกลุ่มน้อยมีผลกระทบโดยตรงต่อการค้าชายแดนเนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งไทใหญ่ คะยา กะเหรี่ยง และมอญ ล้วนมีพื้นที่ติดกับชายแดนไทย

เมื่อรัฐบาลทหารพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวซึ่งหมักหมมมาตั้งแต่สมัยอาณานิคมด้วยนโยบาย “เส้นทางพม่าสู่สังคมนิยม” (Burmese Way to Socialism) เป็นผลให้การค้าและอุตสาหกรรมไม่สามารถดำเนินได้ สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลนอย่างหนัก จนต้องมีการลักลอบนำเข้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากชายแดนไทยเพื่อขายในตลาดมืด กองกำลังชนกลุ่มน้อยที่ควบคุมเส้นทางการค้าชายแดนจากไทยไปสู่พม่าที่สำคัญ คือ กลุ่มกะเหรี่ยงที่ควบคุมเส้นทางจากแม่สอดไปยังย่างกุ้งเรียกเก็บภาษีจากพ่อค้าทั้งชาวไทยและพม่าที่ลักลอบนำเข้าสินค้า การรับจ้างคุ้มกันกองคาราวานสินค้า รวมถึงการให้สัมปทานป่าไม้แก่พ่อค้าไทยตามแนวชายแดน เพื่อเป็นงบประมาณสนับสนุนในการทำสงครามกับพม่า⁵¹

ยาเสพติดนับเป็นผลพวงหนึ่งของความขัดแย้งระหว่างพม่ากับชนกลุ่ม เมื่อกองกำลังกู้ชาติในรัฐฉานได้เข้าร่วมกับอดีตหน่วยอาสาหรือ กากวยเย (Kw Kwe Ye) ที่เคยทำหน้าที่ต่อสู้กับกองกำลังที่เป็นปรปักษ์กับกองทัพพม่า เช่น พรรคคอมมิวนิสต์พม่าที่มีฐานที่มั่นอยู่ตามแนวชายแดนพม่า-จีน กองกำลังก๊กมินตั๋งที่ต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์จีนและถอยร่นเข้ามาสู่รัฐฉานจนถึงเมืองท่าขี้เหล็ก และกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ ใน พ.ศ. 2516 รัฐบาลพม่าได้ประกาศยกเลิกหน่วยอาสาเนื่องจากมีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ รายได้จากยาเสพติดทำให้กองทัพเมืองไต (Mong Tai Army) ซึ่งนำโดยขุนสาเป็นกองกำลังที่มียุทธโศภนที่ทันสมัยทำลายกองทัพพม่า และเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลที่สุดในพื้นที่รัฐฉาน⁵² กองกำลังนี้มีฐานที่มั่น

⁴⁹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า ประวัติศาสตร์และการเมือง, หน้า 101.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

⁵¹ พรพิมล ตรีโชติ, ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามชายแดนไทย-พม่า: ศึกษาผลกระทบที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า, หน้า 99-100.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 65-73.

อยู่ตามแนวชายแดนไทยที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ซึ่งส่งผลกระทบให้จุดผ่านแดน 2 แห่งในจังหวัดเชียงใหม่ถูกระงับการเข้า-ออกมาจนถึงปัจจุบัน

2.5.4 สถานการณ์การปรองดองในปัจจุบัน

อาจกล่าวได้ว่าการความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลพม่ากับชนกลุ่มน้อยมีความรุนแรงนับตั้งแต่พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษจนถึงทศวรรษ 1990 (2533)⁵³ ใน พ.ศ. 2552 ภายใต้การนำของรัฐบาลชุดใหม่ได้เปลี่ยนยุทธวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งกับชนกลุ่มน้อยโดยวิธีการเจรจา (Dialogue) มากขึ้น ในเบื้องต้นได้ทำข้อตกลงหยุดยิง (Ceasefire Agreement) โดยแลกเปลี่ยนกับความเป็นอิสระในการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชนกลุ่มน้อย⁵⁴

ปัจจุบันรัฐบาลพม่าได้จัดตั้ง Myanmar Peace Center เพื่อทำหน้าที่ในการเจรจากับชนกลุ่มน้อยซึ่งมีอยู่ 16 กลุ่ม ในจำนวนนี้ได้บรรลุข้อตกลงหยุดยิงไปแล้ว 14 ฉบับ ขึ้นต่อไป คือ การพัฒนาข้อตกลงหยุดยิงระดับประเทศ (Nationwide Cease Agreement) แต่อุปสรรคที่สำคัญ คือ ข้อเรียกร้องของชนกลุ่มน้อยที่ต้องการสิทธิในการปกครองตนเอง ทำให้ระหว่างการเจรจายังมีการปะทะกันอยู่ จุดประสงค์เพื่อทำลายความเชื่อมั่น อีกทั้งการเก็บภาษีหรือค่าผ่านทางเส้นทางการขนส่งสินค้าชายแดนหรือที่ผู้ประกอบการเรียกว่า “ค่าก๊อกร”⁵⁵ และปัญหายาเสพติดยังคงมีอยู่ในชายแดนไทย-พม่า อย่างไรก็ตามอาจจะกล่าวได้ว่าการเจรจาระหว่างรัฐบาลพม่ากับชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทยได้คืบหน้าไปมาก รัฐบาลไทยได้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการจัดสถานที่ในประเทศไทยในการเจรจา ปัจจุบันเหลือเพียงบริเวณก๊วผาวอก และหลักเต่ง ซึ่งชนกลุ่มน้อยยังมีอิทธิพลในบริเวณดังกล่าวสูงมาก พม่าจึงยังไม่ยอมเปิดจุดผ่านแดนนี้ สำหรับชายแดนจีนยังมีปัญหาอยู่มากทั้งในรัฐคะฉิ่น และภาคเหนือของรัฐฉานซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของกองกำลัง TNLA (Ta'ang National Liberation Army) ของชาติพันธุ์ปะหล่อง การเจรจาระหว่างพม่ากับชนกลุ่มน้อยที่มีจีนเป็นผู้อำนวยความสะดวกก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร⁵⁶

⁵³ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พม่า ประวัติศาสตร์และการเมือง, หน้า 83.

⁵⁴ พรพิมล ตรีโชติ, ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามชายแดนไทย-พม่า: ศึกษาผลกระทบที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า, หน้า 203.

⁵⁵ สัมภาษณ์ ปัญญา วุฒิประจักษ์, รองประธานหอการค้าจังหวัดกาญจนบุรี, 24 กันยายน 2557.

⁵⁶ สัมภาษณ์ ชัยณรงค์ กิริติยวงศ์, อัครราชทูตที่ปรึกษา สถานเอกอัครราชทูตไทย กรุงย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า, 23 กรกฎาคม 2557.